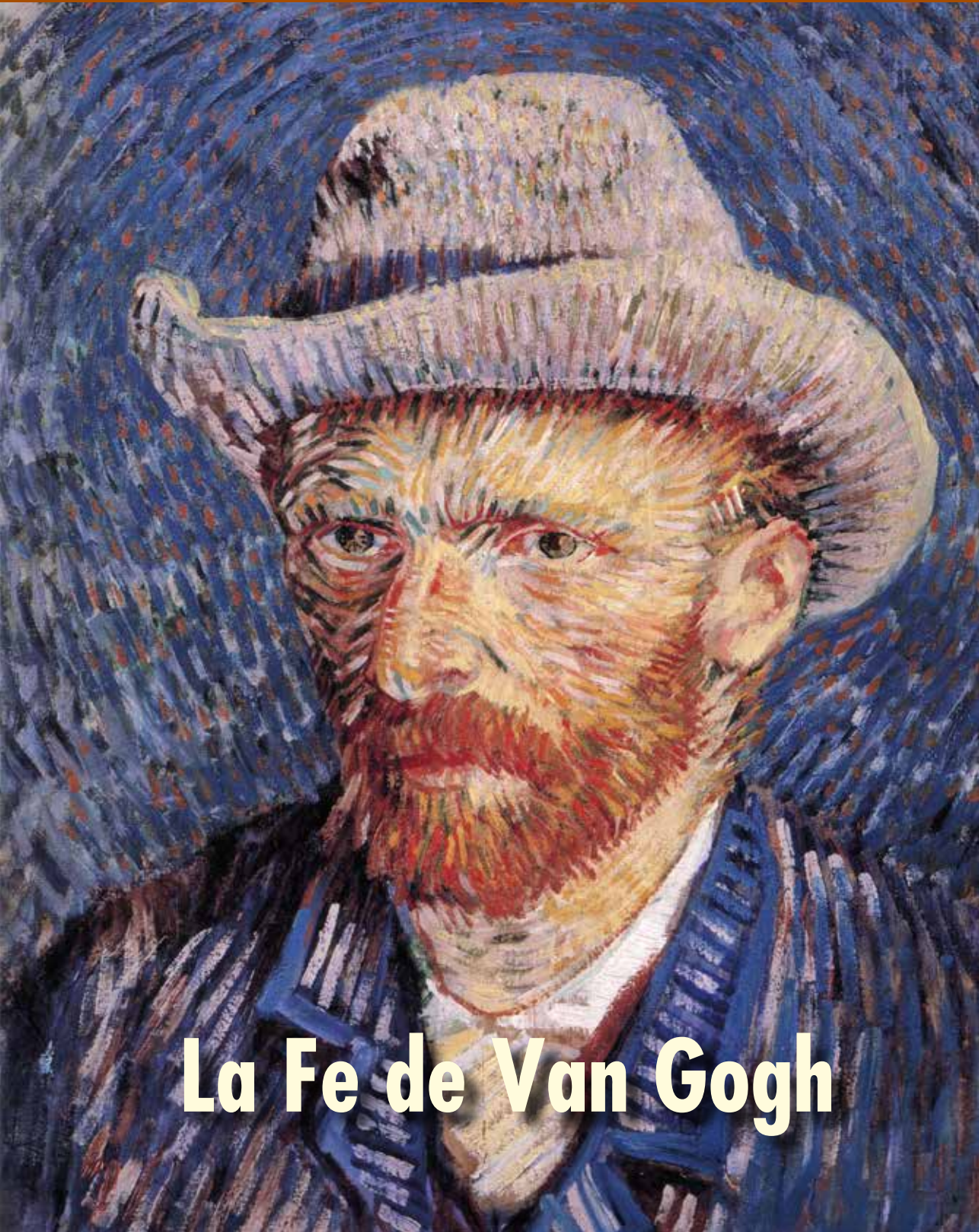

CATALUNYA FRANCISCANA

ANY LV - NÚM. 261 - MAIG-AGOST DE 2019

La Fe de Van Gogh

Foto coberta:
“Autoretrat amb barret de feltre gris”
Vincent Van Gogh, 1887.

EDITA:
Caputxins de Catalunya i Balears
www.caputxins.cat

DIRECTOR:
Josep Manuel Vallejo

CONSELL DE REDACCIÓ:
Montse Andreu
Enric Emo
Jesús Romero
Gemma Cervera
Marta Palau

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ:
Esteve Fornaguera
Avda. Diagonal, 450
08006 Barcelona
Telèfon 934 161 812
conselldeilaics@caputxins.cat

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ:
Normal: 25 €
De suport: 35 € per amunt

Dipòsit legal: B. 8297-59

ÍNDEX

EDITORIAL

Josep Manuel Vallejo

41

ESPAI FRANCISCÀ

Articles

LA FE DE VAN GOGH

Miquel Oliveras

42

EDITORIAL

LA FE DE VAN GOGH

FRA JOSEP MANUEL

Us oferim en aquest número monogràfic el contingut de les conferències realitzades per Miquel Oliveras, pintor de l'escola d'Olot, a Pompeia la primavera del 2019 sobre l'espiritualitat i la inspiració transcendent de l'obra de Vincent Van Gogh.

A partir d'una recent edició completa de les cartes del pintor al seu germà Theo, descobrim la fe profunda de Vincent, el

seu amor a la Bíblia, el seu desig d'infiní que transparenten la vivacitat i vitalitat dels seus quadres.

Un home que visqué sempre pobre, preocupat per assimilar-se a la vida dels miners i dels pagesos que pintava, que patí sofriments i fracassos al llarg de la seva vida, ens regala, talment un "misteri pasqual", una obra plena de llum i de resurrecció.

LA FE DE VAN GOGH

MIQUEL OLIVERAS

La vasta obra de Van Gogh: 819 cartes i 1600 dibuixos, 148 aquarel·les, 900 quadres a l'oli, depassa a qualsevol estudiós, que ha d'acotar el tema a l'hora d'estudiar la seva obra. El present treball no pretén ser un estudi global de Van Gogh, que ja n'hi ha d'altres i de gran qualitat. Simplement vol presentar l'aspecte de la seva fe cristiana, que està molt present al llarg de la seva vida; més encara, és el que configura la seva existència i la seva obra. L'edició de les cartes al seu germà Theo que hem treballat ha estat un regal del matrimoni francès Alain i Anne Françoise Kanine, uns amics que van adquirir el darrer treball i el més complet que s'ha fet respecte a les cartes i l'obra pictòrica. Hi ha tres edicions anteriors. La primera és del 1914 de la dona de Theo, Jo Van Gogh-Bonger, la segona és del 1952-54 i una tercera del 1990. L'edició en què hem recolzat aquest treball és la del 2009, que és la més completa. És un estudi¹ que el museu Van Gogh d'Amsterdam va impulsar l'any 1994 i que va durar 15 anys de treball.

Recordo de petit, quan encara no teníem televisor, que m'entretenia fullejant els llibres de pintura del meu pare. Un dels llibres que m'agradaven era el de Van Gogh. El pare, per la seva vocació pictòrica havia anat a París i havia adquirit una petita col·lecció de llibres de pintura impressionista amb litografies

1. LEO JANSEN, HANS LUIJTEN ET NIENKE BAKKER, *Les lettres, édition critique complète illustrée*, 6 Vol., ed. Actes Sud, Van Gogh Museum i Huygens Institute, 2009.

incloses. Però no va ser fins que vaig anar a la Facultat de Teologia, que vaig tenir a les mans el primer llibre de les cartes de Van Gogh. Vaig començar a llegir-les sense interrupció. El que més em va commoure va ser descobrir que Van Gogh, l'anomenat bohemí pels filòsofs de peu de marge, era molt més que això. Era un home de fe.

De les cartes que vaig llegir, un recull seleccionat, la que més em va tocar, va ser una que parlava de la Bíblia. Li deia a Theo que llegís la Bíblia, recordant-li l'efecte que aquesta li produïa a ell: *"No puc dir-te fins a quin punt desitjo la Bíblia. Cada dia hi llegeixo sens falta algun fragment, però m'agradaria tant saber-la de memòria i veure la vida a la llum d'aquesta paraula, on es llegeix: 'la paraula de Déu és una llum que il·lumina els meus passos, i la claror que m'il·lumina el camí' (Salm 119,105)"* (Cta. 108).

Va ser una carta que vaig posar a la capçalera del llit i sempre l'he dut en el cor. Perquè la meua experiència corrobora aquest pensament. El mateix paisatge mai és igual, sempre canvia de llum i de colors. Sempre hi ha un element diferent i la lluminositat varia segons l'estat de la nostra ànima. El mateix paisatge vist amb un cor agrait i reconciliat és diferent que vist amb un cor desagrait i esquinçat. De la mateixa manera que la llum canvia els colors de la realitat, el nostre cor en canvia la percepció. I aquest canvi de percepció afecta la nostra vida. En aquest sentit, com a creient, vaig trobar molt encertat aquest pensament de Van Gogh i la Bíblia (Fig. 1).

Fig. 1

M'agradaria que aquesta presentació de Vincent Van Gogh ens ajudés a trencar els esquemes d'un Van Gogh bohemi i boig. Segons diu Karl Jaspers: *"Hem de tenir en compte que els seus indicis de la malaltia psicòtica no apareixen fins a cinc anys abans de la seva mort. I que la malaltia és deguda a la poca ingerència d'aliments sans, mai menja calent, només s'alimenta de pa per tal d'enganyar l'estómac. Quan la gana apreta, fuma i fuma sense treva. Aquest règim va facilitar la seva crisi"*.²

Van Gogh no és aquella persona que a vegades ens han fet veure al cinema. Era una persona de gran cultura, parlava i escrivia quatre llengües: holandès, ale-

many, anglès i francès. Durant la seva curta vida (va morir als 37 anys), va llegir més de 100 llibres d'autors que avui formen part del nostre patrimoni cultural: Andersen, Bacon, Balzac, Bossuet, Brentano, Breton, Daudet, Dickens, Doré, Flaubert, Víctor Hugo, Maupassant, Michelet, Voltaire, Zola entre d'altres.

Coneixia una gran quantitat d'obres d'art. Era un home de gran sensibilitat i molt religiós. Després de passar per una crisi, a l'octubre de 1888 diu al seu germà: *"Si no fos perquè tinc una doble naturalesa, de frare i de pintor al mateix temps, fa temps que m'hagués tornat tan i tan boig com el mateix Van der Goes"*.³

2. KARL JASPERS, *Genio y locura*, Ed. Aguilar, Madrid 1961.

3. Pintor flamenc del segle XV, que va acabar boig. Cf. p. 207 de l'op. cit a la nota 1.

Fig. 2

Crist. Com els deixebles d'Emaús que al principi no el van reconèixer, els germans Van Gogh tampoc. Va ser més tard, quan el dia ja declinava i es feia fosc que van pregar que es quedés amb ells. *“Avui, Jesús ens diu a tots els melancòlics: ‘No és aquí: ha ressuscitat. ¿Per què busqueu entre els morts aquell qui viu?’ (Lc 24,5-6)” (Cta. 574).* El Ressuscitat ha dut la seva vida i la seva obra a la plenitud. La pintura dels deixebles d'Emaús sempre va acompanyar als germans Van Gogh (Fig. 2). Els dos en tenien un gravat penjat a la seva

Tot i que la fe es visualitza en els seus quadres, la coneixem sobretot per les seves cartes. Moltes d'elles plenes de citacions bíbliques. Algunes són com unes “confessions” de sant Agustí. Ell viu i expressa la seva fe en la relació personal amb el seu germà Theo. També la compartirà amb els seus pares, la seva germana Wilhemina i el seu amic Émile Bernard, però no amb la regularitat, extensibilitat i intimitat que ho fa amb el seu germà. Van Gogh no seria van Gogh sense el seu germà Theo. Ells dos formen una comunitat, on l'un sosté l'altre. Vincent necessita el seu germà pel sosteniment material, però sobretot com l'ànima en la qual pot esplaiar-se i compartir allò més profund i inquietant de la vida. Theo també necessita Vincent, és el seu ídol i el mestre del qual espera en cada moment les seves reflexions. Però allò que portarà la seva vida i la seva obra a l'infinit serà el tercer company, el

habitació i els dos l'admiraven. En una ocasió diu a Theo: *“En la vida dels nostres oncles hi ha moltes coses belles i bones, però els falta allò que nosaltres tenim i que apareix d'una forma tan bella en la pintura dels deixebles d'Emaús de Rembrandt: ser amics del Crist i tenir la vida eterna...” (Cta. 129).*

La paraula *fe* equival a fiar-se, a creure en algú o en alguna cosa. Van Gogh es fiarà de Déu al llarg de la seva vida. *“Pel que fa a mi, jo tendiré vers l'amor del Crist i intentaré treballar per ell durant tota la meua vida, encara que fracassi i caigui, subsistirà sempre, en l'allunyament, una aspiració envers el cel, lluny de la misèria d'aquí baix. Però vull cercar la fe i l'amor i continuar demanant en tota circumstància l'esperit de Déu. Avancem a la vida tan lluny com les nostres cames ens portin, i tu descobriràs que Déu dona força al cansat i augmenta el vigor del qui defalleix, car un Amor més gran ens espera,*

és per això que aspirem amb confiança a aquesta vida futura” (Cta. 90)... “Tu també tens una vida bella davant teu. Theo, tingues paciència i veuràs com una gran llum vindrà sobre la teva ruta” (Cta. 92).

Durant tota la seva vida sent que porta dins seu un tresor molt gran, infinit i, alhora, experimenta la finitud i feblesa del dipòsit que guarda aquesta llum infinita. “*Estem envoltats per temptacions de tot tipus, per perills que amenacen el que tenim de més preciós, ‘el nostre cor i la nostra ànima’... i no podem mantenir-nos per les pròpies forces, sinó sols per la Seva gràcia i per la protecció del Seu Amor i l’assistència del Seu Esperit. En les teves mans, oh Abba-Pare!, confiem el nostre cor (Lc 23,46)” (Cta. 104).*

Durant tota la seva vida l’acompanyarà aquesta frase de sant Pau: “*attristé mais*

toujour joyeux (entristit però sempre content) (2Co 6,10)” (Cta. 102). La penjarà sota les seves litografies, la repetirà a les seves cartes i la viurà en la seva pròpia carn.

En una altra carta parlant de la seva fe al seu germà, diu:

“La fe en Déu està ancorada en mi –no és una idea, ni una creença vana, sinó que és autèntica. Existeix un Déu vivent i Ell està amb els nostres Parents, i la seva mirada és també sobre nosaltres (Salm 32,8)... I aquest Déu no és altre que el Crist que nosaltres seguim tot llegint la nostra Bíblia, de la que la paraula i la història estan profundament inscrites també en el nostre cor” (Cta. 117).

Vang Gogh encarna aquell home que Sören Kierkegaard (1813-1855), que va morir dos anys després del naixement de

Vincent i va viure els mateixos anys que ell, anomena “cavaller de la fe”. I no perquè Vincent cada vespre fumés la seva pipa: “fumo la meva pipa, he retrobat en ella una amiga fidel i crec que mai més ens separarem” (Cta. 61), sinó per la manera de viure la comunicació d'una vida arrelada i ancorada en la transcendència.

En efecte, Kierkegaard diu: “El cavaller de la fe no coneix el descans, constantment és provat, a cada instant té la possibilitat de mirar enrere i, com la dona de Lot, convertir-se en una estàtua de sal. Ell viu en la soledat de l'univers i camina sol, sense sentir cap veu humana, amb la seva tremenda responsabilitat. El cavaller de la fe no té altre recolzament que la seva fe, i pateix perquè no es pot fer entendre, amb tot, no té la necessitat d'arribar als altres. És un testimoni i no un mestre. Finalment el cavaller de la fe no sembla un cavaller. La seva soledat no significa aïllament del món. Al contrari, és en el món on realitza la seva relació absoluta amb l'absolut i les seves relacions relatives amb el relatiu. D'aquesta manera el cavaller de la fe viu d'incògnit, el seu exterior és comú i ordinari. No és un geni, ni tan sols un geni religiós. A la nit fuma la seva pipa, com tothom, i ens fa pensar en un simple obrer que està gaudint de la petita felicitat d'haver acabat la seva jornada”.⁴

I.- LA VIDA FAMILIAR A ZUNDER (1853-1869)

Van Gogh va néixer el 1853 a Zunder (Holanda) al si d'una família molt religiosa. Era el segon fill, després de la mort prematura del primer fill del matrimoni de Theodoros Van Gogh i Anna Cornelia. El seguien cinc germans més: Anna Cornelia, Theodoros (Theo), Elisabeth, Wilhelmina i Cornelius Vincent. El seu pare, com l'avi, era pastor protestant de l'església meto-

dista holandesa. La seva mare, potser a causa de la mort del primer fill, era una dona melancòlica i conservadora. Al matí i al vespre resaven sempre una oració que Van Gogh repetirà en nombroses cartes: “Senyor, uniu-nos estretament l'un a l'altre i que el Vostre amor refermi cada dia més la nostra unió” (Cta. 42).

La família tenia un cercle més ampli que vivia de prop les novetats del matrimoni Van Gogh. El seu pare tenia 10 germans, però quatre d'ells eren els que més freqüentaven i entraven en els assumptes familiars del matrimoni de Theodoros i Anna. Eren l'oncle Hendrik Vincent Van Gogh (oncle Hein), Johannes Van Gogh (oncle Jan), almirall de la marina holandesa, Johannes (oncle Jo), Vincent Van Gogh (oncle Cent) i Cornelius Marinus Van Gogh (l'oncle Cor). L'oncle Hein i l'oncle Cent eren marxants d'art i van influir directament en la vida de Vincent.

La vida del petit Vincent transcorria sota la pau i la devoció religiosa que es vivia a la casa parroquial de Zunder. La vida d'una família protestant no només havia de viure els valors morals sinó que també havia d'aparentar-los, i això afectava tots els membres. Per aquella època ja es demarcava dels altres nois de la seva edat, buscant en la naturalesa el refugi on viure la seva soledat. Segons ens conta la seva germana Elisabeth: “de petit li agradava col·leccionar insectes i papallones. Sempre buscava la soledat i coneixia tots els racons d'aquell indret paisatgístic de Brabant. En aquella terra pantanosa i plena de molins, hi cercava flors salvatges i nius d'ocells. En els rierols i estanys hi caçava els insectes i animalots aquàtics. Quan arribava a casa els punxava en una agulla i els posava amb delicadesa en una caixeta de fusta que ell mateix s'havia construït. Li agradava més la soledat que la companyia dels germans. Això preocupava els seus pares que volien que s'integrés més amb la comunitat”. D'aquella època

4. *Temor y temblor*, Ed. Tecnos 1987.

no tenim cap pintura o dibuix. Més aviat, segons la seva germana: *“la seva intel·ligència s’esforçava a meditar i pensar”*.⁵

A Van Gogh li costa moltíssim adaptar-se, sembla que la seva vida no té cap finalitat i li costa la relació. *“Pel seu aspecte i el seu caràcter era un personatge que causava la riota dels altres nens. Actuava, pensava, sentia i vivia molt diferentment que els joves de la seva edat... en el seu rostre hi havia una expressió reflexiva, seriosa i melancòlica. Quan reia ho feia amb força, amb ànima i el seu rostre quedava il·luminat... Des de la seva joventut estava traspasat per una profunda religiositat que, com veurem, l’acompanyarà fins al final de la seva vida”*.⁶

Ell mateix quan parla de la seva vida diu: *“...Hi ha alguna cosa que és millor que totes les coses del món, el sentiment de com el nostre cor s’abrusa en el moment*

5. ELISABETH VAN GOGH, *Recuerdos personales contados por su hermana*, Parsifal edicions, Barcelona 1989, p. 1-16.

6. Id.

d’escoltar la seva paraula, i la fe en Déu, l’amor per Crist, la fe en la immortalitat, en una vida després d’aquesta” (Cta. 109).

II.- COM A COMERCIANT D’ART (1869–1876)

Quan Vincent té 16 anys se’n va a treballar a La Haia, a la sucursal Goupil & Cia. El seu oncle Cent l’havia venut als socis, però encara li quedava influència per col·locar-hi el seu nebot (1869). Adolphe Goupil tenia la central a la plaça de l’òpera de París.

Goupil era una galeria que venia quadres i objectes artístics. També, per a un públic més auster, venien estampes pels qui no podien adquirir una obra original. Curiosament l’encarregat de fer els gravats era el gendre d’Adolphe Goupil, Jean Léon Gerome (1824 – 1904).

Gràcies a aquesta feina passaven moltes obres d’art per les seves mans, de tots els països i de tot el món. Això l’ajudarà a configurar la mirada i el criteri davant de les obres d’art. Aviat s’adona que no sempre els elogis responen a la veritat. Una cosa que l’indignava era que sota el pretext de la moda es dictessin les lleis de la bellesa.⁷ Aquest tracte sincer no va agradar massa a les senyores de l’alta societat que sempre buscaven l’adulació del seu gust quan compraven una obra d’art. Aquesta actitud va forçar que deixés La Haia i el destinessin a la sucursal que Goupil tenia a Londres.

Als 22 anys l’acomiaten de Londres i l’envien a la sucursal de París. Per aquesta època freqüenta sovint l’església: *“Diumenge passat i l’anterior, he anat a l’església de M. Mercier⁸ i l’he escoltat predicar sobre el tema ‘Totes les coses apunten al bé dels qui estimen Déu’ (Rm 8,28) i sobre el tema ‘feu l’home a la seva imatge’ (Gn 1,27). Fou bell i grandios. Si*

7. Id., p. 18.

8. Pastor de l’església evangèlica de l’Etoile.

Fig. 3

pots, ves-hi tu també cada diumenge a l'església, encara que sigui menys bell; fes-ho, no te'n penediràs" (Cta. 40).

Els seus llibres de capçalera són la Bíblia i el Kempis. *"T'enviaré una Bíblia en francès i la Imitació de Jesucrist de Thomas de Kempis (Cta. 38)... Llegeix la Imitació de Jesucrist, és un llibre meravellós, molt instructiu. La seva profunditat rau en que allò que diu surt de la seva experiència, parla del sant combat a través de la devoció i de la joia profunda que s'experimenta quan obrem el bé i fem bé el que fem" (Cta. 97)... També els he enviat a Anna i Wilhelmina" (Cta. 54).*

Com hem dit abans, tenia el costum de penjar les obres que més li agradaven a la seva habitació: *"En aquests moments tinc*

penjats a la paret de l'habitació la sagrada família de Rembrandt (que Vincent anomena 'La lectura de la Bíblia'). Quina bellesa! Una gran estança holandesa altra vegada, (al vespre, una espelma sobre la taula) on una mare jove està asseguda llegint la Bíblia prop del bressol del seu infant; una dona gran asseguda escolta, és una escena que fa pensar en la paraula: 'Us ho dic en veritat, allà on dos o tres són reunits en el meu nom, jo soc enmig d'ells' (Mt 18,20)" (Cta. 37) (Fig. 3). En aquest quadre veiem el nen Jesús al bressol, Maria que llegeix la Bíblia i l'àvia, santa Anna que té una corda a la mà per moure el bressol. ¿On és sant Josep? Si augmentem el quadre sembla que estigui dormint sota l'escala. Per altres, sant Josep

és la figura que està de cara i per tant no hi hauria santa Anna, sinó el matrimoni de Natzaret. Sigui com sigui, el quadre significa per a Vincent aquella experiència de llum que li donava la lectura de la Bíblia i que sempre el va acompanyar: *“El que més desitjo és retenir les seves paraules dins el cor i veure la vida sota la seva llum, perquè la Paraula de Déu és la llum que il·lumina els meus passos i la claror que m’il·lumina el camí”* (cf. 108).

Mentre viu a París lloga una habitació a Montmartre i la comparteix amb un noi anglès de 18 anys (Gladwel) que també treballa a Goupil & Cia: *“Al principi, tothom es reia d’ell, fins i tot jo. Però, a poc a poc, li he agafat afecte, i ara et garanteixo que soc feliç, al vespre, de tenir la seva companyia. Té un cor sincer i ingenu, i posa molta energia en el seu treball. Al vespre, ens trobem plegats a la casa i mengem alguna cosa a la meua habitació. La resta de la vetllada, generalment li llegeixo la Bíblia en veu alta, tenim la intenció de llegir-la sencera. Al matí, normalment entre les cinc i les sis, em desperta; esmorzem a la meua habitació i cap a les vuit partim cap al magatzem. Darrerament comença a moderar una mica la seva alimentació i, amb el meu ajut, s’ha posat a col·leccionar gravats”* (Cta. 55).

Aquesta amistat no la va deixar mai, i quan Gladwel s’estableix a Londres i viu la mort d’un fill, Vincent li escriurà una carta de condol i l’anirà a veure.

Finalment també és acomiadat de la botiga de Goupil & Cia, a causa de la seva persistència a discutir sobre la bellesa i no donar la raó als clients.

Vincent tornarà a casa dels seus pares que ara viuen a Etten. Però només per uns mesos. El 14 d’abril de 1876, amb 23 anys, marxa altra vegada a Anglaterra, al sud-est, i s’estableix a la població costera de Ramsgate. Allà treballarà com auxiliar de mestre del Sr. Stokes, que porta la direcció d’un

internat. Era un internat per a nens pobres, molts d’ells fills de carnissers, sabaters, sastres i d’altres oficis senzills. Pocs dies després d’arribar a l’internat escriu als seus pares: *“Al vespre hem anat a l’església amb els nois. El mur de l’església porta una inscripció: ‘Jo soc amb vosaltres fins a la fi del món’* (Mt 28,20)” (Cta. 76).

Un mes més tard, s’adona que li agrada més ensenyar la Sagrada Escripura que les altres matèries. No rep cap salari per la seva feina, amb prou feines la manutenció. El caràcter del pastor Sr. Stokes tampoc li acaba d’agradar: *“Aquests dies M. Stokes ha estat de vegades de mal humor quan, pel seu gust, els nois feien massa enrenou, ha arribat, al vespre, de privar-los de llur pa i de llur te. Hauries d’haver-los vist per la finestra, l’escena tenia alguna cosa de melancòlica”* (Cta. 83). *“...El meu sentiment d’entrada és: ‘Pare, jo no soc digne! i ‘Pare, tingues pietat de mi’. Si puc trobar alguna cosa, serà probablement una funció entre pastor i missioner, en els suburbis de Londres, enmig dels obrers”* (Cta. 84).

Envia el seu currículum a un pastor metodista de Londres (Thomas Slade-Jones) perquè el recomani a alguna parròquia: *“Encara que no hagi estat format per l’església, potser la meua existència ha estat marcada per viatges, per experiències en diversos països, per contactes amb diferents persones, pobres i riques, religioses i no religioses, m’encomano a vós si em voleu acollir. Porto d’una manera innata un amor per l’Església i per tot el que representa, un amor que a vegades s’ha ensopit però ara s’ha despertat amb una gran força. En aquests moments busco una feina i sol·licito la vostra recomanació”* (Cta. 84).

Al cap d’uns dies rep la proposta del pastor M. Jones per fer de vicari a Islewort, una parròquia a les afores de Londres. Allà viurà amb la família del pastor, treballarà ensenyant la Bíblia als alumnes de l’escola

i, a la tarda, donarà classes de francès a les filles del pastor i d'altres joves que volen aprendre el francès. *“Estimats Pare i Mare, Déu vetlla pels qui treballen per Ell. Tinc moltes ganes de parlar-ne amb vosaltres i de reflexionar-hi amb vosaltres. Em pregunteu si jo dono classe als nois. Ho faig cada dia fins a la una del migdia i, normalment, tot seguit haig de fer encàrrecs per a M. Jones o donar la lliçó als fills de M. Jones o a alguns nois a la vila. Al vespre, en les meves estones lliures, escric en el meu llibre de sermons”* (Cta. 98).

Com hem dit abans, Van Gogh tenia el costum de penjar aquelles reproduccions que més li agradaven. Un exemple el tenim en la Sagrada Família de Rembrandt, que l'acompanyava arreu on anava. Per aquesta època demana al seu germà dos gravats de Sheffer, el Crist Consolador i el Crist com a jutge de la humanitat. *“Gràcies pels dos gravats de Christus consolator et remunerator,*

que ja estan penjats a la meva habitació damunt del meu escriptori... No et facis massa il·lusions sobre la llibertat de la que gaudeixo; tinc obligacions de tota mena, obligacions humiliants, i això no farà més que empitjorar amb el temps; però la paraula que es troba sobre el Christus consolator: ‘Ha vingut a proclamar als captius la llibertat’ (Lc 4,18), és sempre veritat” (Cta. 86).

III.- LA VOCACIÓ RELIGIOSA

A Londres aquella llavor sembrada en el seu cor, aquella fe que els seus pares van regar i adobar, comença a créixer amb força: *“Dins de qualsevol persona, com el gra de blat, hi ha una força germinativa que és l'amor”* (Cta. 574). Sembla que Van Gogh ara sap allò que realment vol, que no és altra cosa que estimar i servir Déu. La soledat i el treball amb els infants pobres de la missió li han aclarit el camí. La soledat l'ha ajudat a entrar dins seu, a descobrir el seu desig d'infinit i la gràcia de Déu que accepta i treballa la seva fragilitat. *“Penso que Déu m'ha acceptat tal com soc, amb tots els meus defectes, tot i que hi ha una acceptació encara més íntima a la que aspiro... Per travessar la vida, no hi ha pas una ruta millor ni més segura que l'amor, sobretot l'amor per nostre Pare. Però per altres també, podem experimentar l'amor. Quantes vegades el record d'algú que ja ha partit cap a la casa del Pare, on hi ha moltes estances, m'ha escalfat i ha tornat el meu cor abrusat d'amor pels carrers de Londres i en les meves passejades pels camps de cols a fora de la ciutat. I, cada vegada que passejo pels carrers de Londres, el meu pensament i el meu cor estan de nou plens d'Ell”* (Cta. 89).

Aquesta percepció de l'amor de Déu també afectarà el seu treball pastoral: *“Cada dia explico història sagrada als nens i això és millor que qualsevol plaer”* (Ibid).

Fig. 4

A la tardor del 1876, quan Vincent té 23 anys, fa el seu propi discerniment. *“Ara m’adono que la nostra primera vida, la vida de l’adolescència i de la joventut, la vida de les joies mundanes i de vanitat, es marceix, ho vulguem o no, i caurà com la flor cau dels arbres. Però sorgeix una nova vida, més potent, vida de l’amor del Crist que se’ns imposa, vida de tristesa, però no de laments, car està girada vers Déu... Per part meva, tendiré vers l’Amor a Crist i en tota la meua vida miraré de treballar, encara que fracassi i que caigui, subsistirà sempre, a distància (Lc 23,49), una aspiració envers l’altura, lluny de la misèria d’aquí baix. Però vull crear la fe i l’amor i continuar demanant en tota circumstància l’esperit de Déu”* (Cta. 90).

Hi ha una pintura que explica al seu germà que ajuda a veure el fervor religiós en què es troba en aquests moments. Es tracta del quadre de Bouhton: *El camí del pelegrí* (Fig. 4).

“La nit s’acosta. Un camí sorrenc porta per sobre dels turons cap a una muntanya sobre la qual s’aixeca la ciutat

santa, il·luminada pel sol rogenic que es pon rere els núvols de color gris. Pel camí marxa un pelegrí que es dirigeix vers la ciutat; cansat, interroga una dona de negre que està al marge del camí, el nom de la qual és: ‘entristida però sempre joiosa’... Allò que jo voldria ser, soc encara lluny de ser-ho, però amb l’ajuda de Déu, arribaré a allò que vull... Estar lligat a Crist amb lligams indissolubles i ésser-ne conscient. Estar entristit però sempre joiós. Viure en i per al Crist, ésser un pobre en el seu Regne, el llevat dins la massa, inspirat pel seu Esperit, impulsat pel seu Amor, reposant en el Pare... Esdevenir algú que no pot reposar més que en ell, a qui res no plau sobre la terra fora d’ell i que viu en l’Amor de Déu i del Crist, en qui estem estretament lligats els uns amb els altres” (Cta. 89).

Aleshores el Pelegrí pregunta a la dona:

“¿El camí puja fins al final?

Sí, fins al final.

I, ¿el viatge dura tot el dia?

Sí, amic meu, de l’alba a la nit, amic meu.

El pelegrí continua, entristit però sempre joiós. Entristit perquè el final és tan lluny i la ruta tan llarga. Ple d'esperança, quan aixeca els ulls i veu la ciutat eterna, lluny, resplendent en la llum del capvespre. Aleshores pensa en aquells dos ancians que va escoltar fa molt temps.

L'un diu: Hi ha molts combats a combatre, moltes sofrències a sofrir, moltes pregàries per pregar. Però a la fi vindrà la pau. I l'altre: L'aigua puja fins als llavis, però no més amunt. I, el pelegrí diu: Cada cop estaré més cansat, però alhora més a prop Teu.

¿L'home no ha de lluitar sobre la terra? Però hi ha una consolació divina en aquesta vida. Un àngel de Déu per reconfortar els homes, és l'Àngel de la Caritat. No ho oblidem pas. I, quan cadascú de nosaltres retorna a les coses i als deures de cada dia, no oblidem que aquestes coses no són el que semblen, que a través de les coses de la vida quotidiana, Déu ens mostra d'altres de més grans, que la nostra vida és un pelegrinatge i que som estrangers sobre la terra, però que tenim un Déu i Pare que protegeix els estrangers, i que nosaltres tots som germans" (Cta. 96).

El temps de Nadal, és quan Van Gogh sol viure les etapes més decisives de la seva vida. Després de passar un any a Anglaterra com a assistent de professor, torna a casa seva (gener – abril de 1877), amb 24 anys, a Etten. Comença a treballar en una llibreria de Dordrecht, "Blusse & Van Braam". Quan l'amo de la llibreria veu el seu interès per la lectura li deixa els millors llibres. Van Gogh al llarg de la seva vida va llegir més de 100 llibres que cita en les seves cartes.

A la feina com a llibreter aprofita per traduir llargs passatges de la Bíblia. Les parets de la seva habitació s'omplen de gravats religiosos i a cada imatge de Crist hi posa el rètol "*attristé mais toujours joyeux*", (entristit però sempre joiós, 2Co 6,10).

Amb l'aprovació de la família i l'ajuda del seu oncle Stricker que és pastor, comença a preparar-se pels estudis teològics a l'escola de teologia d'Amsterdam. Pel que fa a la manutenció se'n farà càrrec el seu oncle Jean, capità de la marina.

Tot està preparat per començar la nova etapa de formació perquè Vincent esdevingui pastor com els altres membres de la família.

"En la nostra família, que és sens dubte una família cristiana en el ple sentit de la paraula, sempre hi ha hagut, tan lluny com mirem de generació en generació, un ministre de l'Evangeli. ¿Per què aquesta veu no hauria d'ésser escoltada també per aquesta generació i les següents? ¿Per què avui també, un membre de la família no podria sentir-se cridat a aquest servei?... La meva pregària, el meu íntim desig és que l'esperit del meu pare i el del meu avi, puguin reposar igualment sobre mi i que em sigui donat d'ésser un cristià i un obrer del Crist. Humanament parlant, semblaria que això no pugui arribar mai, però quan hi penso més seriosament i penetro sota la superfície del que per als homes és impossible, aleshores la meva ànima es confia a Déu ja que tot és possible per a Ell, que no té més que dir-ho perquè una cosa passi, o ordenar-ho perquè una cosa existeixi i existeixi veritablement (Salm 33)" (Cta. 106).

Amsterdam (1877-1888)

El 19 de maig del 1887 Van Gogh té 26 anys quan s'instal·la a casa de l'oncle Jean. Comença a estudiar llatí i grec, àlgebra i geometria, i s'inicia en la teologia i la història del cristianisme. El seu oncle Stricker es cuidarà de fer-li el seguiment. Durant aquest període el seu zel religiós va en augment. "*Estic ocupat recopiant tota la Imitació de Jesucrist en una edició francesa que he demanat prestada a l'oncle Cor. Aquest llibre és sublim, i el qui l'ha escrit per força ha hagut d'ésser un home*

segons el cor de Déu. Fa alguns dies, potser perquè miro tan sovint aquesta litografia de Ruipérez, que he sentit un desig tan irresistible d'aquest llibre que he demanat a l'oncle Cor que me'l deixi. Ara, passo les meves nits en tornar-lo a copiar, és un treball sagrat, i no conec millor manera d'assimilar el contingut. També he comprat les Oracions Fúnebres de Bossuet, em sento forçat a prendre la tasca vigorosament, em venen a la memòria aquests mots: 'els dies són dolents' i cal armar-se i esforçar-se tant com puguem per tenir en nosaltres alguna cosa bona per poder resistir i estar preparats" (Cta. 129).

Vincent comença a visualitzar aquests dies i, a poc a poc, es va desmoralitzant. S'adona que tots aquells coneixements no els pot materialitzar i comença a desanimar-se. *"De tant en tant el raig de llum que ve del Cel s'amaga darrere els núvols i, sense aquesta llum, l'home no pot viure" (Cta. 143).*

El seu tarannà solitari i indisciplinat va topant amb el caràcter rígid, ordenat i militar del seu oncle. Es passava nits senceres sense dormir i a vegades dormia de dia. Aquesta situació inestable preocupava a la seva família, que tenien dubtes de si aquell era realment el seu camí. *"Vivim acompanyats de grans afliccions, necessitats i misèries, no ens podem mantenir per la nostra pròpia força sinó solament per la Teva Gràcia i per la protecció del Teu Amor i el govern del Teu Esperit. A LES TEVES MANS, OH ABBÀ-PARE, CONFIEM EL NOSTRE COR" (Cta. 104).*

Davant la dificultat dels estudis decideix no continuar la carrera de pastor i es prepara per ser catequista: *"El nostre primer objectiu és trobar una certa feina i una professió a la que ens pugem consagrar plenament... Pel que fa a mi, cal que esdevingui un bon predicador que tingui alguna cosa a dir, que sigui bo i que pugui ser útil al món. I no és, potser, dolent que jo passi*

per un període relativament llarg de preparació i que tingui un bon fonament abans de poder parlar als altres” (Cta. 143).

Aquest temps relativament llarg, fa referència al canvi d’estudis. Els estudis de teologia d’Amsterdam duraven 6 anys. Van Gogh ara pensa en Bèlgica, on els estudis teològics només duren tres anys.

Tres mesos més tard, el juliol del 1878, deixa Amsterdam com *“el pitjor any de la meua vida”* i acompanyat del seu pare i del pastor Jones (el que havia treballat amb ell a Londres) Van Gogh arriba a Brussel·les per inscriure’s al col·legi dels evangelistes. El període de prova durava tres mesos, quan es va acabar, deixà definitivament els estudis: *“Preferiré morir de mort natural que d’èsser preparat per l’acadèmia. He rebut d’un jardiner una lliçó que m’ha semblat més útil que una de grec”* (Cta. 154). Per tant, als 26 anys deixa la vocació de pastor i s’incorpora com a catequista a la regió minera de la Borinage.

Borinage (Cuesmes i Wesmes)

“Abans de començar la seva predicació i de començar els seus grans viatges d’apostolat, Pau va passar tres anys a l’Àràbia (Ga 1,18). Si jo pogués treballar dos o tres anys tranquil·lament en una tal regió, sense cessar d’aprendre i d’observar, no tornaré pas sense tenir quelcom a dir que valgui la pena...; ho dic amb tota humilitat, però amb franquesa. Si Déu ho vol i em guarda la vida, estaré preparat cap al meu trenta aniversari i, gràcies a una formació i a una experiència particular, podré començar el meu treball, dominant millor la meua activitat, gaudint de més maduresa” (Cta. 148).

Dibuix de l’hostal del carboner (Fig. 5).

“Aquest petit dibuix del cafè ‘Au Charbonnage’ no té res d’extraordinari, però si no he pogut evitar de fer-lo, és perquè veiem aquí tanta gent que treballa en el carbó i que són gent realment curiosa.

Fig. 5

Aquesta caseta no es troba lluny del Camí de Halage, és de fet un petit cafè a prop de la fàbrica on, al moment de l’entrepà, els obrers venen per menjar llur pa i beure un got de cervesa” (Ibid).

Van Gogh veu en els miners el lloc on es dona aquella veritat fonamental de què parla la Bíblia: *“la llum que brilla dins les tenebres”... “L’experiència mostra que aquells que treballen a les tenebres, en les entranyes de la terra, com els miners al fons de les negres mines, estan molt tocats per la paraula de l’Evangeli i hi creuen”* (Ibid).

“Els Borins (habitants de la Borinage) s’ocupen sols de l’extracció del carbó... Per a ells el dia no existeix i, fora del diumenge, no gaudeixen dels raigs del sol. Treballen amb pena a la llum d’una làmpada de claror pàl·lida i descolorida, en una galeria estreta, el cos plegat en dos i, a vegades, obligats a reptar; treballen per arrencar de les muntanyes de la terra aquesta substància mineral de la que en coneixem la utilitat; treballen, en fi, enmig de mil perills però tenen un caràcter feliç, i estan habituats a aquest gènere de vida i quan entren dins la fossa, amb el seu barret porten una petita llum destinada a

guiar-los en les tenebres, es fien del seu Déu qui veu el seu treball i qui els protegeix a ells, a les seves dones i als seus fills. M'agradaria anar allà com a evangelista" (Ibid).

Igual que sant Francesc d'Assís amb el leprós, la seva relació amb els pobres miners ha produït un canvi substancial en la seva vida. "Notre Dame és tan bella els capvespres de tardor, entre els castanyers. Però a París encara hi ha una cosa més bella que la tardor i les esglésies: són els pobres" (Cta. 92).

El lloc de trobada entre ell i Déu ara serà el pobre. El pobre esdevé la teofania de Déu. A partir d'aquest moment les seves cartes parlaran més del que sent i viu, de la seva experiència, més que dels seus pensaments. Tant en les seves cartes com en la seva obra pictòrica, l'essencial ara és l'objecte concret de la realitat vist amb la llum interior de la seva espiritualitat.

En la seva vasta obra pictòrica, Van Gogh tractarà molt poc la temàtica religiosa, excepte algunes reinterpretacions

Fig. 6

Fig. 7

de Delacroix (Fig. 6) i Millet (Fig. 7). En una ocasió el seu amic *Emili Bernard* li envia un quadre sobre l'adoració dels pastors. "Estimat Bernard, el teu quadre sobre el naixement de Crist o l'adoració dels pastors és impossible d'imaginar, un naixement com aquest no m'aportaria res. El que han fet Rembrandt, Delacroix i Millet en la pintura religiosa és insuperable. Els altres –des del punt de vista religiós i no artístic– em fan riure" (Cta. 632).

Per a ell la figura del Crist és inabastable. "L'artista més gran que mai ha existit és el Crist. Mentre els altres artistes se serveixen de la matèria –alabastre, marbre, argila i color– ell treballa en carn viva. Ell fa homes vius i eterns" (Ibid).

Per això, Van Gogh pintarà les coses senzilles i humils. Els objectes més senzills esdevindran teofanies. Perquè és aquí on veu l'empremta del Gran Artista.

En el quadre de *les botes*, l'objecte més senzill i humil esdevé una autèntica teofania (Fig. 8).

"I quan cadascú de nosaltres retorni a les coses i als deures quotidians, no oblidem pas que aquestes coses no són el que semblen ser, que a través de les coses de la vida quotidiana, Déu ens n'ensenya de més grans, que la nostra vida

Fig. 8

és un pelegrinatge i que som estrangers sobre la terra, però que tenim un Déu i Pare que protegeix els estrangers i que nosaltres som tots germans” (Cta. 96).

“Però quan nosaltres admirem les teves obres, ah! llavors sentim malgrat tot, quan t’agraïm per la bellesa de la teva creació, que no podem assolir un consol suficient per a la nostra vida; la llum del sol i l’esclat de les estrelles, Senyor, no pot satisfer-nos. Tenim necessitat d’una altra llum, millor, la llum de l’esperit i el sentiment que hi ha en Jesucrist” (Cta. 104).

Els objectes més senzills són il·luminats per una llum interior que a través de la seva paleta són pintats de manera que també

nosaltres puguem participar d’aquesta llum. El retrat i l’autoretrat seran la icona de la seva pintura religiosa, on la figura esdevé il·luminada per un raig de llum que ve del Cel donant-li la immortalitat (Fig. 9).

Van Gogh penetra amb la seva mirada l’exterioritat de la figura i s’endinsa en les profunditats de l’esperit: *“Quant de bé pot fer a un home, quan està de mal humor, passejar-se per la platja deserta i contemplar la mar gris verd amb les llargues línies blanques de les onades. Però, necessitem alguna cosa més gran, alguna cosa infinita, en la que poder veure Déu. No cal buscar massa llum, jo he vist alguna cosa de més profund, de més infinit, de més*

etern que un oceà en l'expressió dels ulls d'un petit infant, quan es desperta pel matí i pronuncia crits de joia o riu perquè veu el raig de llum del sol brillar en el seu bressol. Si existeix un "raig de dalt", potser podem trobar-lo aquí" (Cta. 292).

Però també en les escenes quotidianes, on al capvespre de la jornada una família de camperols es reuneix per compartir el menjar que han guanyat amb les seves mans i la seva suor. La pintura depassa l'àmbit de la bellesa decorativa (decorum) i ens introdueix en una bellesa que va unida a la bondat i la veritat (kalós-agazós). El quadre esdevé una finestra que ens mostra una realitat que transcendeix l'espai i el temps. Ho veiem en el quadre "Els menjadors de patates".

Van Gogh se sent enmig dels pobres i dels pagesos com a casa. A la vora del foc a terra ha passat nits senceres al costat de miners, teixidors i pagesos. Ha quedat fascinat per aquesta vida i no pensa renunciar-hi. Diu al seu germà: *"La indiferència del públic seria massa greu per a mi si jo tingués necessitat de belles sabates i menés una vida de senyor, però com que vaig amb esclops, m'és igual"* (Cta. 493).

Amb la seva vida i la seva obra denuncia altres pintors, com Mauve i Israels, que eren pintors reconeguts i duïen una vida luxosa. *"Estic content amb la beguda, menjar, roba i les condicions dels pagesos. Amb això en tinc prou"*. Per a Van Gogh només hi ha un mestre i aquest és Millet. *"Millet és el pare, conseller i guia de tots"*.

Un exemple de com viu aquesta realitat el trobem en el quadre *"Els menjadors de patates"* (1885) (Fig. 10, 11).

Aquesta escena Vincent la va reproduir en dos quadres. "En la primera versió la vella sosté la cafetera en sentit paral·lel al quadre, de manera que l'acte de servir el cafè a la tassa esdevé plasmat en la superfície del quadre. En la segona versió, la vella sosté la cafetera de tal manera

Fig. 9

que el líquid cau cap endavant, creant una il·lusió espacial i una visió del detall més ambiciosa des del punt de vista artístic; mostrant més virtuositat en el domini del pinzell".⁹

El mes d'abril del 1885 li diu: *"Segueixo treballant en el quadre dels menjadors de patates. He treballat més les seves mans i els he donat vida. Pinto com diu Delacroix, amb el cor. Pensant en allò que diu el Pare Millet: "Jo no vull pas suprimir el sofriment, perquè és a través d'aquest que l'expressió de l'artista esdevé més enèrgica"*.

"Aquest quadre l'estic pintant en un temps relativament curt. Això és gràcies a que durant tot l'hivern he fet estudis i esbossos. Estic batallant de valent amb aquest quadre i cada dia n'estic més content. Fixa't en la gent que participen d'aquesta taula, que mengen les pata-

9. INGO F. WALTHER - RAINER METZGER, *Van Gogh. La obra completa*, Vol 1, Taschen 1994, p. 170.

Fig. 10

Fig. 11

tes sota la llum d'aquesta petita llàntia. Amb les mateixes mans que han cavat la terra agafen el plat. El quadre fa referència al treball manual i la reivindicació que aquests pagesos s'han guanyat el pa honestament. I és per això que vull que aquells que l'admirin o el rebutgin sàpi-guen el perquè.

"Si pintem un estable el quadre ha de fer olor d'estable i si pintem un camp de blat n'ha de fer de blat. Una pintura rural no s'ha de perfumar. Pintar la vida rural és una gran responsabilitat. Si es pinta un pagès has de fer-ho com si fossis un d'ells, pensant i sentint com ells" (Cta. 497).

Per això, Vincent en aquesta pintura ens fa present les parets fumades i les còpies de les dones empolsades pel treball del camp. Aquesta escena apareix flotant per la llum de la llàntia que va esfumant en gris clar i progressivament en tons més foscos. Al centre hi ha la llàntia, amb una llum groga que es va envermellint i aclarint. Com el seu mestre Millet, els rostres són pintats de la mateixa terra que han llaurat.

"Tres generacions participen de la taula. Es tracta d'una família de pagès que viu sota el mateix sostre. Es reuneixen de forma natural per sopar junts. La llàntia de carbur que il·lumina pàl·lidament l'habitació, crea una atmosfera de silenci i quietud que fa present la misèria d'aquesta existència. La claror de la llàntia vesteix totes les persones de la taula, mostrant els seus rostres cansats del treball de la jornada. El seus rostres estan marcats per les empremtes de l'esforç que han hagut de fer. Els ulls grossos simbolitzen l'amor que es tenen entre ells, i assenyalen la confiança i la satisfacció amb una vida que els ofereix el regal d'aquests moments de reunió familiar. Sembla que la vida exterior hagi desaparegut i que res no pot pertorbar aquesta pau silenciosa".¹⁰

10. Id., p. 163-164.

El seu zel apostòlic el porta a viure com un obrer més. Viu en una cabanya i menja del que li donen aquelles pobres famílies. Vesteix com un més i s'arriba a integrar tant en aquella comunitat de miners que perd el seu referent d'evangelista. Això va disgustar els seus superiors, que decideixen donar per tancada aquella experiència.

"Estimat Theo, tu deus saber que amb els evangelistes passa com amb els artistes. Hi ha una vella escola acadèmica sovint detestable, tirànica, l'abominació de la desolació, en fi, com homes tenint una armadura, una cuirassa d'acer feta de prejudicis i de convencions. Aquests, quan tenen el poder, disposen de plans i, amb circumloquis, miren de mantenir els seus protegits i a excloure l'home natural" (Cta. 155).

Altra vegada Vincent torna a sentir com les relacions familiars tornen a trencar-se. Però la seva fe el sostindrà i allà on ha quedat encerclat, troba una porta que obre i el fa entrar en una nova etapa.

“En aquests moments tinc la desconfiança de tota la família i la dificultat de refer-la, però no em desespero. Confio que, a poc a poc i lentament, es referà i tornarà a haver-hi cordialitat. La meva única preocupació és: ¿Per a què puc valdre? ¿A qui podré ajudar? ¿Com podré ser útil al món? (Cta. 155).¹¹

I és en aquesta foscor que novament apareix la llum. Com una revelació divina Vincent sent que ha d'agafar el llapis i dibuixar. *“M'he dit a mi mateix: agafa altra vegada el llapis, posa't a dibuixar de nou; i des de llavors tot ha canviat per a mi” (Ibid).*

IV.- LA VOCACIÓ DE PINTOR

Brussel·les

El període formatiu comença el 1880 a Brussel·les quan Vincent té 27 anys.

No seguirà uns estudis a cap acadèmia. *“El teu amic (Schmitt) m'ha dit que m'ins-*

crigui a l'escola de Belles Arts. Però li he dit que prefereixo anar a treballar a l'estudi d'un pintor” (Cta. 163).

Detestava les escoles on s'havia de competir amb altres alumnes per veure qui demostrava més destresa i talent. Serà, per tant, una formació autodidacta, basada en l'observació dels grans mestres, sobretot Millet, la lectura, els exercicis per dibuixar de Bague & Gerome publicats per l'editorial Goupil & Cia (1866), i seguirà els consells d'alguns pintors com Adrian Johannes Madiol i Mauve on treballarà com a alumne d'aquest dins del seu estudi; però allò que el forjarà com a pintor serà la constància i l'esforç titànic en el seu treball.

Etten

A finals d'abril del 1881 Vincent torna a Etten a la casa familiar on s'hi estarà vuit mesos, fins al Nadal. Durant aquest període

Fig. 12

11. KARL JASPERS, *Genio y Locura*, Ed. Aguilar, Madrid 1961, p. 203.

avança com a pintor. “Actualment treballo molt el dibuix a carbó i llapis de colors i estic provant la sèpia i l’aquarel·la... Espero visitar de nou a Mauve d’aquí a poc, per abordar la qüestió de saber si em dedico o no a la pintura” (Cta. 174).

Per aquest temps freqüenta la casa del seu oncle a Princenhage (prop de Breda), allà es trobarà amb Mauve (Fig. 12) (la seva dona era cosina seva) i parlaran de pintura i del seu futur. “Theo has de saber que Mauve m’ha enviat una caixa de pintura amb tubs de colors, una paleta, pinzells, una espàtula, oli i essència de trementina, en fi, tot el necessari” (Cta. 177).

Comença el sembrador de Millet (Fig. 13, 14, 15) “Fa uns quants dies que estic a casa dels pares a Etten, he començat a copiar obres de Millet. En aquests moments he acabat el sembrador” (Cta. 166).

Fig. 14

Fig. 13

Fig. 15

“Actualment treballo molt al llapis de carbó i de colors i també he començat a provar la sanguina i l’aquarel·la. En fi, no puc pas garantir que trobaràs una millora en els meus dibuixos, però sí certament, un canvi. Espero rebre de nou visita de Mauve, d’aquí a poc, a fi de parlar amb ell la qüestió de saber si em dedico o no a la pintura. Si m’hi poso, perseveraré” (Cta. 174).

La seva vida sentimental fa un tomb quan s’enamora de Kee Vos, filla del seu oncle Stricker. Aquesta havia quedat vídua amb un fill petit i havia anat a la casa dels pares de Vincent a Etten per descansar. Davant la negativa dels seus pares que la història anés més enllà, Vincent diu al pare que no vol saber res més de l’Església metodista.

“Voldria dir-te que, aquest estiu, m’he enamorat de tal manera de Kee Vos que no puc trobar altres mots per expressar el meu amor que: ‘és com si Kee Vos fos el meu proïme més pròxim i jo el de Kee Vos. I aquestes paraules, jo les he dites. Però, quan li he parlat així, ella m’ha respost que el seu passat i el seu futur eren

per a ella indissociables i que, per tant, ella no podria mai respondre als meus sentiments” (Cta. 179).

“L’estimo desesperadament i em trobo amb:

No estimar i no ser estimat

Estimar i no ser estimat.

Estimar i ser estimat.

La segona és millor que la primera; però, ai, la tercera és la millor de totes” (Cta. 189).

Aquest fracàs sentimental amb Kee Vos, Vincent el viurà des de la fe. *“Si jo no cregués que Déu pot fer miracles, quan només cal veure els que fa en la nostra vida quotidiana, aquest ‘mai!, mai de la vida t’estimaré!’ m’hagués desesperat. Però com que crec en els miracles i els espero, confio plenament en Déu que els fa. Ell serà misericordiós amb mi” (Cta. 183).*

És un fracàs que ell creu que és per culpa de la família i pel fet que ell no té un treball estable per mantenir una família amb l’estat social que demana la seva

Fig. 16

cosina Kee Vos. “Les persones de més edat canviarien de criteri en relació a aquest assumpte, no quan Kee canviï d’opinió, sinó quan jo esdevingui algú que guanyi almenys 1000 florins l’any...” (Cta. 179). “La tia Cornelia¹² havia aparentment resolt de fer-me fer una de les tres coses següents: 1) Desmoralitzar-me. 2) Esdevenir boig o morir de desesperació. 3) Mentrestant, buscar una altra noia. Com cap d’aquestes tres coses no em temptava i com que jo tenia tan poca inclinació per les tres, jo n’hi he proposat una quarta: desgelar ‘el mai de la vida’. Però aquesta quarta no quadrava manifestament amb els sistemes religiosos dels Reverendíssims Doctors que són els confessors i pastors espirituals de l’Oncle Hein” (Cta. 189). “El pare sembla voler maleir-me i treure’m de casa, almenys és el que m’ha dit aquest matí. La causa és que he escrit cartes a Kee Vos... Troba que jo no respecto les formes, que sóc poc delicat

12. Dona de l’oncle Cent

en les meves expressions, que trenco els lligams o alguna cosa del mateix gènere” (Cta. 186).

Tot això ha provocat un malentès amb el seu pare, que portarà a trencar les relacions. “Hi ha un passat que s’arrossega des de fa temps. Tot ve des de l’instant on jo vaig declarar que no seguiria els meus estudis a Amsterdam, i més tard a la Boringe, quan vaig refusar de fer el que els pastors locals exigien de mi” (Cta. 189).

Aquesta reacció farà que el seu pare li digui que en aquestes condicions ha de marxar de casa. Vincent s’instal·larà a La Haia, prop del taller de Mauve.

“He parlat amb Mauve en aquests termes: ¿estàs d’acord que vingui a empar-te durant un mes?... Ell m’ha instal·lat al costat de casa seva, en una habitació que em costa 30 florins al mes amb esmorzar inclòs. M’ha dit que té confiança que aviat podré fer alguna cosa vendible” (Cta. 191)... “Mauve m’ha mostrat i explicat unes coses que no puc pas fer-

Fig. 17

Fig. 18

Fig. 19

les d'avui per demà, però que de manera progressiva les aniré posant en pràctica” (Cta. 192).

La Haia (2 anys)

Una malaltia infecciosa el durà quinze dies a l'hospital. Aquesta situació farà que es reconciliï amb el pare i la família.

En aquest temps llegeix la vida de Millet, d'Alfred Sensier. Queda impactat de Millet i vol seguir-lo com a deixeble. *“Quin gran home aquest Millet! De Bock m'ha prestat la gran obra de Sensier. M'interessa tant fins al punt que m'aixeco a la nit, encenc una làmpada i continuo llegint” (Cta. 210).*

També rep uns encàrrecs del seu oncle Cor. *“He fet per a C.M.¹³ 12 dibuixos per 30 florins, a 2'5 florins la peça. És un treball ardu que val més de 30 florins, i no mereixo haver-lo de considerar com una espècie de favor” (Cta. 228) (Fig. 16, 17).*

Per aquest temps Vincent coneix a Sien (Christina). Era una dona que va recollir al carrer amb una filla de cinc anys i un nadó (Fig. 18, 19).

“He trobat aquest hivern una dona embarassada, abandonada per l'home del qual portava l'infant. Una dona embarassada que deambulava pels carrers en ple hivern, que devia guanyar-se el pa, tu endevinaràs fàcilment de quina manera. L'he agafada com a model i he treballat amb ella tot l'hivern. No puc donar-li el salari complert d'una model, però això no treu que he pagat el seu lloguer i que, gràcies a Déu, he pogut fins al present preservar-la, a ella i al seu infant, de la fam i del fred compartint el meu propi pa amb ella. Li he fet prendre banys i reconstituents, en la mesura de les meves possibilitats. L'he acompanyat a Leyde, on hi ha una maternitat: allà podrà donar a llum. En veritat, jo pensava en una altra dona per la qual batejava el meu cor, però

13. L'oncle Cor

era lluny i no volia veure'm; aquesta, en canvi, errava pels carrers, malalta, encinta, afamada, en ple hivern. Jo no podia fer altra cosa. Mauve, Theo, Teerstege teniu el meu pa en les vostres mans" (Cta. 224).

"Ella m'ha dit: 'jo sé que tu no tens gaires diners, però encara que en tinguessis menys, vull conformar-me amb tot, per tal que tu restis a prop de mi i que jo pugui restar prop de tu. Estic massa lligada a tu perquè pugui viure de nou tota sola'. Ella no té pretensions, jo vull que les coses siguin de tal o qual manera, però quan no hi ha més que pa i cafè, ella s'accontenta sense rondinar. En aquests moments, ni ella ni jo somniem en un jardí de roses o en la claror de la lluna, hem de plantar cara a l'aspra realitat" (Cta. 225).

Però aquesta relació tampoc durarà. El motiu, a part que Vincent no n'estava enamorat, serà la relació amb la mare de Sien, i la inclinació de la seva família al negoci de la prostitució. Van Gogh se la vol endur

Fig. 21

Fig. 20

Fig. 22

Fig. 23

fora de la ciutat, a un poble de muntanya, a Drenthe: “Jo li he dit: si vas a casa de la teva mare és en relació a la prostitució. Primer perquè tu mateixa has viscut a casa de ta mare i ella t’ha incitat a fer el carrer; segon, perquè ella viu en un barri molt vulgar, i tercer, perquè la puta del teu germà viu en aquesta casa”... “Si ella em vol acompanyar, estarà molt bé. Perquè abandonar-la seria llançar-la altra vegada a la prostitució de la qual l’he tret... Crec que si m’acompanya allà la podré cuidar més i podrà recuperar-se” (Cta. 379).

Uns dies més tard la ruptura és definitiva. “De mutu acord, com que els dos ens trobem en aquesta situació difícil, i per no empitjorar més les coses, hem decidit separar-nos durant un temps o per sempre segons les circumstàncies” (Cta. 380).

En aquest període Vincent es dedica a pintar la figura humana. En ella hi veu l’expressió d’aquella eternitat que busca sense descans (Fig. 20, 21, 22).

Au seuil de l’eternité (1882)

“Crec que un pintor ha de plasmar el que pensa en el seu quadre. Això és el que vull dir amb aquest dibuix (impresió). Tot i que la realitat sempre el supera i expressa amb més bellesa. Aquest dibuix només és un reflex de la realitat. ‘Ara hi veiem de manera fosca, com en un mirall poc clar’” (1Co 13,12).

“L’esperit em fa veure en aquest vellet que –sense que en sigui conscient– està assegut en un racó de casa seva i envoltat d’un silenci que commou; un fet indescriptible i inexplicable. En aquesta escena s’hi troba una de les millors proves –com diu Millet– de l’existència de Déu i de l’eternitat. I, això és una cosa tan gran, tan preciosa i noble que no pot ser donada als cucs”. (Fig. 23)

“Això no té res a veure amb la teologia, simplement és una descripció que dins del més pobre llenyataire, pagès o miner hi ha un moment d’emoció i sentiment que l’apropen a l’eternitat”.

“A vegades penso que Jules Dupré o Daubigny (Fig. 24, 25) han volgut expressar el mateix en les seves obres, que tenen un aspecte també indescriptible, com el d’aquest vellet. En elles és la naturalesa la qui parla. No puc entendre que el món no ho vegi o no ho senti. Perquè tant si parla la naturalesa o Déu, ho fan perquè tothom que tingui ulls, orelles i un cor ho pugui contemplar i entendre” (Cta. 288).

“I, si això es dona en el meu treball, haig de dir ‘sursum corda’ i ‘aixequeu els cors’. Perquè mentre jo soc aquí sol i sense parlar, les meves obres poden estar parlant als meus amics i aquell qui les contempli no quedarà indiferent” (Cta. 228).

Aquí sembla que aquella fe de Van Gogh va esdevenint una realitat, una llum que comença a il·luminar, un gra que comença a superar l’hivern i comença a germinar. La fe que Vincent volia viure com a predicador el va consolidant com a pintor.

Fig. 24

Fig. 25

Fig. 26

Com un gra de mostassa que va creixent i acaba fent ombra.

Les Viellards (1882)

“Ara, tinc de nou dos dibuixos, l'un d'un home que llegeix la Bíblia i l'altre d'un home que fa la seva pregària abans de l'àpat del migdia, ja servit sobre la taula. Tots dos estan clarament concebuts en el que podríem anomenar un sentiment démodé, són figures semblants al petit vellet amb el cap entre les mans.

La meva intenció amb aquests dos dibuixos és la mateixa que amb el primer petit vellet. Expressen l'atmosfera particular de Nadal i de l'Any Nou. Tant a Holanda com a Anglaterra, hi queda encara alguna cosa de sentiment religiós, com per tot arreu, també a Bretanya i Alsàcia.

Com aquest petit vellet, jo crec en alguna cosa allà dalt, encara que no sé com és o

el que serà. Trobo bella aquesta frase de Víctor Hugo: 'les religions passen però Déu roman'. L'objectiu d'aquests dibuixos no és pas retre homenatge a la forma, sinó mostrar que tinc molt de respecte pel sentiment de Nadal i de l'Any Nou.

La consciència és la brúixola de l'ésser humà i, encara que a vegades l'agulla es desviï, hem d'esforçar-nos per continuar en la bona direcció” (Cta. 294).

Aquesta bona direcció és la que marca el Pare Millet: “Millet és el pare, el guia i el conseller dels joves pintors. És gràcies a ell que podem aprendre, mirar i trobar la fe” (Cta. 480). “Allò que no passa dins del que passa, allò existeix. I això que Miquel Àngel deia amb una metàfora d'una extraordinària bellesa, trobo que Millet ho ha dit sense metàfora, i és potser gràcies a Millet que hom pot aprendre millor a veure-ho i adquirir ‘una fe’” (Cta. 480).

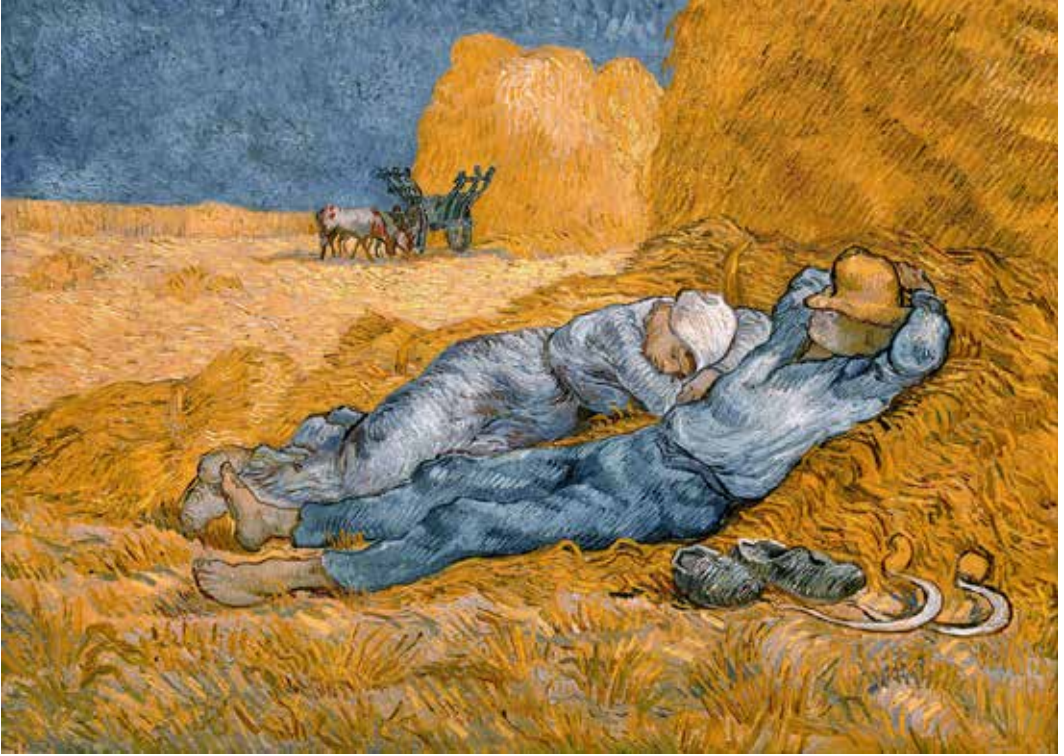

Fig. 27

Fig. 28

Fig. 29

La descripció que fa Sensier de Millet, com l'artista que treballa al bell mig de la natura i de la creació de Déu, el sedueix i decideix marxar al camp. *"Millet encarna en la seva pintura l'existència de Déu i de l'eternitat"* (Cta. 288) (Fig 26, 27).

Drenthe (3 mesos) (Paysans dans la tourbe) (Fig. 28).

En aquest temps a causa del clima Vincent no pot pintar gaires dies a l'aire lliure. El seu germà Theo passa per una situació difícil a Goupil. Veu perillar el seu ajut financer i Vincent passa un temps de soledat i desànim.

"Dedicar-se a la pintura requereix una certa fe del carboner, donat que no està assegurat d'entrada que hom tindrà èxit... Però Theo, encara que sigui veritat que tu i jo hem començat retenint tantes llàgrimes com ho fan les figures de Mantegna o de Giotto, podem al mateix temps, més enllà de la nostra tristesa, acariciar un esperit silenciós.

Durant els primers anys d'una vida dura, pot ser que semblarem entre llàgrimes, però aquestes llàgrimes les retenim i, a l'horitzó, sentim l'esperit silenciós de la sega (Sal 126,5-6)" (Cta. 403).

Nuenen

Però arriba un moment en què ja no suporta més la solitud i torna a la casa familiar, aquesta vegada a Nuenen. Allà el sagristà d'una església catòlica li deixarà un local prop de l'església, perquè pugui viure i pintar.

El cementiri dels camperols (1885) (Fig. 29).

També és anomenat *Le vieux clocher de Nuenen*. En aquesta pintura Vincent reflexa el seu sentiment vers tot allò que es refereix a la vida i al misteri de la mort i la resurrecció.

En una carta al seu germà, Van Gogh ja parla del cementiri com a un lloc especial: *"El cementiri és el lloc on prefereixo parlar, car és el lloc on ens trobem en peu*

d'igualtat, i no sols això, sinó que sentim que és així, cosa que no sentim sempre en altres llocs..." (Cta. 148).

En una altra carta li diu: *"Era encara molt aviat quan he arribat al cementiri de Zundert, on regnava un gran silenci, he anat a veure tots els indrets i les sepultures familiars i he esperat la sortida del sol. Tu coneixes el text de la Resurrecció, aquest matí tot m'hi feia pensar, en aquest tranquil cementiri"* (Cta. 110).

Respecte a la pintura que ha fet del cementiri dels camperols comenta al seu germà: *"He omès alguns detalls, he volgut mostrar l'aspecte d'aquesta ruïna, a l'indret on des de fa segles els camperols són posats a reposar en els mateixos camps que ells llauen durant la seva vida. He volgut expressar com la mort i la sepultura són simples, tan simples com la caiguda de la fulla a la tardor, res més que un poc de terra regirada i una petita creu de fusta. Els camps tot al voltant tracen com un horitzó marí. I ara, aquesta ruïna em diu que així com una fe i una religió, per molt sòlidament fonamentades que estiguin, es corrompen igual que la vida i la mort del camperol que sempre serà la mateixa, germinant i marcint-se regularment com l'herba i les flors que creixen en la terra del cementiri. Les religions passen, Déu roman (Víctor Hugo)"* (Cta. 507)

En una carta a Emile Bernard, li comenta el passatge de l'evangeli de sant Mateu que diu: *"El cel i la terra passaran, però les meves paraules no passaran"* (Mt 24,35). *"Aquestes paraules pronunciades en tant que gran senyor pròdig que no es dignà ni tan sols escriure, són un dels més alts cims aconseguits per l'art, i esdevenen força i poder creatiu en estat pur.*

Aquestes consideracions, estimat company Bernard, ens porten tan lluny, elevat-nos per sobre de l'art mateix. Ens fan entreveure l'art de fer la vida, l'art d'ésser immortal, vivent.

Aquestes paraules tenen relacions amb la pintura. El patró dels pintors, Sant Lluc, metge, pintor, evangelista, tenint per símbol res més que un bou, és aquí per donar-nos l'esperança.

No obstant, la nostra pròpia i veritable vida és ben humil, com la dels nostres altres pintors...

Res no s'oposa a la suposició que en els altres innombrables planetes sols hi hagi igualment línies, formes i colors. Per això, ens és lícit de guardar una relativa serenitat en quant a les possibilitats de fer pintura en condicions superiors d'existència. Existència canviada per un fenomen potser no dolent i no més sorprenent que la transformació de l'eruga en papallona o del cuc blanc en borinot.

Aquesta existència del pintor papallona tindria com a camp d'acció un dels innombrables astres, que després de la mort no ens seria pas menys accessible que els punts negres del mapa que simbolitzen ciutats i pobles...

Abans suposàvem que la Terra era plana, i encara és així de París a Asnières, per exemple. Però això no ha impedit que la ciència digués que la Terra és rodona. També ara en el present creiem que la vida és plana, i que va del naixement a la mort. Les generacions futures ens il·lustraran sobre aquest tema tan interessant i podrem arribar a una conclusió més o menys semblant a la que ens diu el Crist respecte a l'altra meitat d'existència" (Cta. 632).

Un any més tard, el 1886, ha de marxar per un fet que ha provocat un escàndol al poble. Una dona que li feia de model ha quedat embarassada i la gent pensa que ell n'és el pare. La seva família l'animen a marxar fins que es calmi la situació.

S'instal·larà a Anvers on descobrirà el color per la influència de Rubens i les estampes japoneses. Dos mesos més tard

Fig. 30

Fig. 31

marxa a París, i viurà amb el seu germà Theo. Allà coneixerà els impressionistes, com Toulouse Lautrec, Degàs, Pissarro, Gauguin, Seurat entre altres.

Anvers – París

La seva estada a Anvers no arribarà a tres mesos. Es aquí on coneixerà les estampes japoneses que enganxarà a la paret de la seva habitació. Visita esglésies i museus i s'inscriu a l'Academie Royale de Beaux Arts. Aprofitarà per dibuixar les models de l'escola i aprofundir en el retrat. Però aviat entra en desacord amb els professors i deixa l'acadèmia. Sense previ avís, es presenta a casa del seu germà a París.

París

Hi arriba gairebé sense dents i el seu aspecte físic sembla el d'un presidiari que ha passat deu anys a la presó. Theo es cuida de la seva recuperació.

A París freqüenta l'estudi de Fernand Cormon i allà descobreix els impressionistes i els neoimpressionistes. Es retrobarà amb pintors com Gauguin, Pissarro, Toulouse Lautrec, Emili Bernard i Signat.

La seva paleta canviarà els seus tons grisos i embetumats de l'escola holandesa per colors més vius i lluminosos. Els temes a pintar ja no seran les muntanyes sinó els cafès, jardins públics, ambients divertits i retrats (Fig. 30, 31).

Per aquesta època també exposa les seves obres amb altres pintors en cafès i d'altres indrets. Adquireix centenars d'estampes japoneses.

Després de dos anys a París, els ambients que han castigat la seva fràgil salut i la tensió de la convivència amb el seu germà, el porten de nou a marxar a un lloc més tranquil. Van Gogh està fascinat per les estampes japoneses i pensa que la Provence és el nou Japó. De fet així l'anomena Ell.

Fig. 32

La Provence (Arles – Saint Remy)

La Maison Jaune (1888) (Fig. 32).

A finals de juliol d'aquell any 1888, el seu oncle Cent havia mort i havia deixat en el seu testament una considerable suma de diners. El seu hereu era Vincent, que era el gran dels germans i el seu fillol. Però en el testament hi havia una condició: que Vincent no toqués cap cèntim. Per tant, tota la fortuna quedava en mans de Theo. Aquest, va donar-ne a Vincent una bona part. Amb aquests diners Vincent podia llogar totes les habitacions de la casa d'Arles. El mes de setembre estava content i orgullós de la seva casa groga. La seva idea era fer de la casa una comunitat d'artistes.

“La meva idea seria: fundar un taller i deixar-lo per a la posteritat, un taller on podria viure un successor...”

“Doncs estem treballant en un art, i en uns temps que restaran no sols pel nostre temps sinó que podran encara, després de nosaltres, ésser continuats per altres” (Cta. 682).

La casa groga que Van Gogh va immortalitzar en una aquarel·la i una pintura a l'oli, esdevé tot un programa i una mena de manifest empresarial.

“Si hom és pintor, o bé passeu per boig o bé per un ric. Una tassa de llet us costa un franc, una llesca de pa amb mantega dos francs i els quadres no es venen. Vet aquí per què cal fer com els antics monjos...” (Cta. 660). “No desitjo res millor que això. El fet d’haver de viure diversos artistes en una mateixa comunitat; és necessari que tinguem un abat que mantingui l’ordre i aquest serà Gauguin” (Ibid).¹⁴

14. Versió de: RAINER METZGER, I.F. WALTER, Van Gogh. La obra completa, Taschen 1994.

Fig. 33

Fig. 34

Potser Van Gogh pensava en una comunitat a l'estil dels Natzarens. Però Gauguin no era la persona adequada, era un home de vida i molt individualista igual que Van Gogh, zelós de la seva llibertat i del seu temps, i restava lluny d'adequar aquesta vida a unes regles monàstiques (Fig. 33, 34).

“Puc dir-te que els dos darrers estudis són bastant divertits. Teles de 30, una cadira de fusta i de palla tota groga sobre rajoles vermelles. Després la butaca de Gauguin vermella i verda, efecte de nit, mur i terra roig i verd també, sobre el seient dues novel·les i una candela” (Cta. 721).

El mateix Gauguin explica la seva estada a Arles i el moment de la primera crisi forta de Vincent.

“Vaig arribar a Arles al final de la nit i vaig esperar que es fes de dia en un bar de nit. L'amo del bar em va mirar i va exclamar: ‘ets tu el company, et reconec’. Un retrat meu que vaig enviar a Vincent era la causa que explicava aquell reconeixement. Van Gogh li havia ensenyat la pintura del meu retrat que li havia enviat. Ni molt aviat ni molt tard vaig anar a despertar a Vincent. Vaig dedicar aquell dia a instal·lar-me...

En una caixa teníem els diners, que utilitzàvem tant per a les sortides nocturnes, higiene, tabac, despeses imprevistes i el lloguer. Teníem un tros de paper i un llapis on apuntàvem els diners que cadascú retirava de la caixa i en una altra caixa els diners pel menjar. El nostre petit restaurant va tancar i un petit foc a gas ens servia per cuinar. Jo cuinava i ell anava a comprar les provisions. Una vegada ell va voler cuinar, va fer una sopa, i encara no sé què hi va barrejar –sens dubte igual que les barreges que feia a la seva paleta– que no vam poder-la menjar. I ell es va posar a riure i cridar:

‘Tarascon! La casquette au père Daudet!’

Fig. 35

I sobre la paret va escriure: Je suis Saint-Esprit, je suis sain d'esprit! (Jo soc l'Esperit Sant, soc sa d'esperit)...

Durant els últims dies de la meua estada, Vincent va esdevenir excessivament bruscat i cridaner i després silenciós. Algunes nits vaig sorprendre'l que es llevava del llit, s'acostava al meu llit. Jo em despertava i li deia: ¿Què et passa Vincent? Aleshores ell tornava al llit i dormia com un plom. Una vegada mentre ell pintava la naturalesa morta dels gira-sols, li vaig fer un retrat i quan el va veure acabat em va dir: Soc jo però jo esdevingut boig.

La mateixa nit vam anar al Café. Ell va demanar una absenta. Seguidament em va llençar pel cap el got i el seu contingut. Jo vaig esquivar el cop i vaig sortir del Café.

L'endemà al matí quan es va llevar em va demanar perdó pel que havia fet. Jo el vaig perdonar de tot cor però li vaig dir que havia d'escriure al seu germà per dir-li que marxava.

Poc després que vaig sortir a donar un vol, vaig sentir unes passes darrere meu i de seguida vaig reconèixer de qui eren. Quan em vaig girar ell es va aturar i vaig veure que portava una navalla a la mà. Vaig anar a buscar les coses i vaig anar a un hotel d'Arles per passar-hi la nit. L'endemà, arribant a la plaça, vaig veure una gentada. Al davant de la casa de Vincent, dos policies i un comissari. Van Gogh s'havia tallat l'orella arran del cap. La sang arribava a l'escala de les nostres habitacions. Després que ell sortís amb el cap embenat i una boina basca, va anar de dret cap a un conegut. Li va donar l'orella embolicada i li va dir: aquí teniu un record meu".¹⁵

Aquesta realitat no era la que Vincent somniava. En efecte, quan pinta l'habitació de dormir (Fig. 35) diu: "Aquesta vegada he fet un quadre que és simplement la meua habitació de dormir. El color i la

15. CHARLES MORICE, *Paul Gauguin*, París 1920, pp. 74-84.

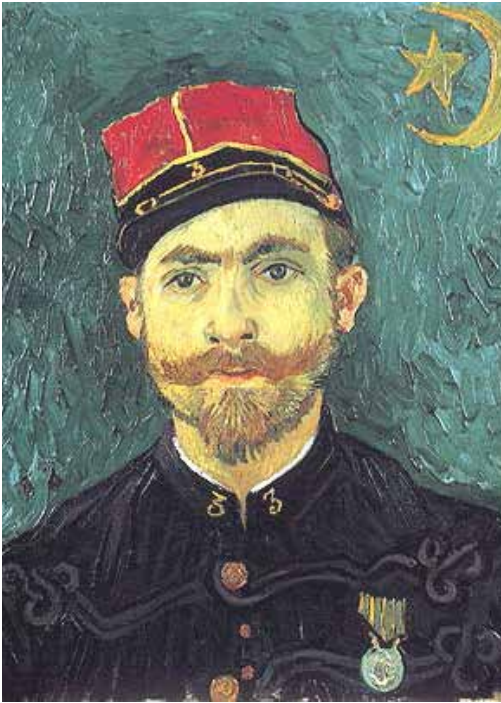

Fig. 36

simplicitat del traç que engrandeixen els mobles volen suggerir el repòs i les ganes de dormir. En fi, la visió del quadre ha de fer reposar el cap o més aviat la imaginació... La mesura dels mobles ha d'expressar el repòs total" (Cta. 705).

"He volgut expressar el repòs absolut a través de tots aquests tons molt diversos i només he utilitzat el blanc en la petita nota que dóna el mirall amb el marc negre" (Cta. 706).

"Aquesta habitació de dormir és una cosa semblant a aquella natura morta de les novel·les parisenques amb tapes grogues, roses, verdes... (es refereix al quadre de la pila de llibres) Res de puntillisme, res de ratlles, res, sols tons plans que s'harmonitzen" (Cta. 707). "El que pensa Gauguin de la meua decoració en general no ho sé encara, solament sé que ja hi ha alguns estudis que estima realment, així el

Fig. 37

Fig. 38

sembrador, els gira-sols i l'habitació de dormir" (Cta. 715).

Els dos quadres que hi ha a la paret són dos retrats. Un soldat i l'altre el poeta Eugène Boch (Fig. 36, 37).

"I en un quadre jo voldria dir alguna cosa consoladora com una música. Voldria pintar homes o dones amb un 'no sé què' d'etern del qual antigament l'auréola era el símbol i que nosaltres busquem per la irradiació mateixa, per la vibració dels nostres colors" (Cta. 672).

Fig. 39

Les nits estrellades

En una carta a la seva germana Wilhelmina diu: "Ara vull pintar un cel estrellat, la nit és encara més acolorida pel que fa al color verd, blau i violeta que el dia. Si mires les estrelles amb atenció t'adones que són de color groc llimona, altres d'un foc rosat, verds i blaus pàl·lids. El que és evident és que per pintar un cel estrellat no n'hi ha prou en posar punts blancs sobre un fons negre. La nit només la puc pintar 'sur place'. Em trobo més còmode de poder pintar les coses immediatament. És veritat que davant la foscor puc agafar un blau en comptes d'un verd o un morat blau per un morat vermell, perquè no distingeixo el to com quan és de dia. Però aquest és l'únic camí per sortir de la nit negra convencional. Em serveixo només de la llum pobra d'una candela que em brinda uns tons grocs i taronges molt més rics" (Cta. 678).

1.- Café D'Arles.

a) Exterior (Fig. 38). Pinta la nit amb una espelma sobre un barret, com la que duien els miners a la Borinage. Aquest fet no passarà per alt als habitants d'Arles, i fins i tot sortirà l'anècdota al diari local: "L'homme de Bronze".

b) Interior (Fig. 39). Una atmosfera d'intimitat al cor de les tenebres.

"A vegades em sembla que la nit és més vital i té uns colors més intensos que el dia. En aquest quadre he intentat d'expressar amb el vermell i el verd les terribles passions humanes. La sala és roig sang i groc mate, un billar verd al mig, quatre làmpades groc llimona amb cercles lluminosos taronja i verd. Es dona per tot arreu un combat i una antítesi: entre els verds i els vermells més variats, en els personatges dels homes endormiscats petits dins la sala buida i alta amb el violeta i el blau. El vermell sang i el verd-groc del billar, per exemple, contrasten amb el petit verd tendre Lluís XV de la bossa on hi ha un pom de flors rosa" (Cta. 676).

Es veuen les figures que estan com perdudes, encongides al damunt de la taula, amb els gots buits que denoten un excés d'alcohol. "El lloc on hom s'arruïna, acaba boig i pot acabar fent un crim".

Al fons apareix una escena esperançadora, una parella d'enamorats amb un ram de flors.¹⁶

16. RAINER METZGER, I.F. WALTER, *Van Gogh. La obra completa*, Vol. 4, Taschen 1994, p. 259.

Fig. 40

Fig. 41

2.- La nit estrellada sobre el Rhône (Fig. 40).

Al primer pla una parella d'enamorats que contemplen. Les estrelles aquí ja són un tema de contemplació.

3.- La nit estrellada de Saint Remy-de-Provence (Fig. 41).

Aquest quadre Van Gogh el composà després d'haver estat internat al sanatori de Saint Paul de Mausole, a Saint Remy-de-Provence.

Si ens hi fixem podem veure:

Una nit transfigurada.

Una nebulosa.

Venus.

La lluna.

El xiprer que evoca la mort que ens permet viatjar a la llum celeste.

El poble.

L'església.

Sens dubte, aquest quadre evoca una nit religiosa, una nit que glorifica el repòs on Van Gogh hi troba l'ordre i l'eternitat. Pinta aquelles paraules que I. Kant va voler gravar a la pedra de la seva tomba: "El Cel estrellat damunt el meu cap i la llei moral gravada en el meu cor".

Aquest quadre ens recorda la serenitat del quadre dels menjadors de patates. Les estrelles participen d'una llum intensa. Com ell mateix escriurà: "La vida de les estrelles sempre em fa somniar en els punts negres que es veuen en el mapa i que representen els pobles i ciutats. ¿Per què, doncs, els punts lluminosos del firmament ens seran menys accessibles que els que hi ha en el mapa de França?"

Si prenem el tren per anar a Tarascon o Rouen, igualment prenem la mort per anar a una estrella. El que realment és cert és que mentre vivim no podem viatjar a cap estrella i quan estem morts no podem agafar el tren. En fi, no em sembla pas impossible que el còlera, la pesta, el còlic o el càncer, siguin mitjans de locomoció celeste com els vaixells a vapor, els autobusos o el tren ho són terrestres" (Cta. 638).

Fig. 42

4.- Auvers-sur-Oise (Fig. 42).

Carta a Gauguin: "Tinc encara (de la Provence) un xiprer amb una estrella. Un darrer assaig, un cel de nit amb una lluna sense vida, tot just el croissant prim emergent de l'ombra opaca projectada de la terra, una estrella amb una intensitat de llum exagerada, llum suau de rosa i verd en el cel ultramarí on corren els núvols. A baix, un camí bordejat de canyes altes grogues darrere les quals les muntanyes Alpilles (muntanyes de la Provence) blaves, un vell alberg amb finestres il·luminades ataronjades i un xiprer molt alt, dret i fosc. En el camí, un cotxe groc tirat per un cavall blanc i dos caminants tardans. Molt romàntic, si vols, però "de la Provence". Probablement gravaré a l'aiguafort aquest i altres paisatges i motius, records de la Provence, llavors m'alegraré de donar-te un conjunt" (MA23).

Pocs dies després, el 29 de juliol del 1890, Van Gogh moria als braços del seu germà. Vincent moria sense cap cèntim però deixava a la humanitat un tresor molt més gran que l'or o la plata. Com ell mateix diu en una de les seves car-

tes: “El record de tot el que hem estimat roman i reapareix en el capvespre de la nostra vida. Res de tot això és mort sinó que dorm, i és bo de fer-se’n un tresor” (Cta. 117).

Com diu la seva germana Elisabet:

“L’hem de comptar com aquells màrtirs que van morir amb el somriure als llavis... Era feliç perquè havia lluitat molt dur pel seu ideal, un ideal que ell havia confrontat amb els millors i més grans d’entre aquells que l’havien precedit. Ho demostra l’amor pel seu pare, l’amor per l’evangeli, pels pobres i desamparats, pels artistes i literats. S’ha de reconèixer que va ser un gran artista i un gran home. El temps li farà justícia... El fèretre estava al centre de l’estudi, cobert de flors entre les que es trobaven els famosos gira-sols que tant va estimar. Theo, a qui acompanyava un grup d’artistes vinguts de París per a la cerimònia, l’acompanyà fins a la tomba. Allí, aclaparat pel dolor, es desmaià. ‘Semblava que un germà cridés a l’altre a la seva tomba’, escrigué Emile Bernard... Va passar molt de temps abans que fos capaç d’entendre l’obra de Vincent Van Gogh, però al final se m’han obert els ulls”.¹⁷

V.- PREGÀRIA DE VAN GOGH A THEO

Que l’Etern et beneeixi, i et guardi.

Que l’Etern faci lluir la seva faç sobre teu i et doni la pau.

Que el Senyor sigui més enllà del que demanem o pensem.

Que Ell et guardi i sigui l’ombra de la teva mà dreta.

Que estigui amb tu tots els dies fins a la fi del món (Cta. 113).

17. ELISABETH H. VAN GOGH, *Van Gogh Recuerdos personales contados por su hermana*, Parsifal ediciones, Barcelona 1989, p. 86.

BIBLIOGRAFIA:

CHARLES MORICE, *Paul Gauguin*, H. Floury editeur, París 1920.

CLAIRE BARBILLON ET SERGE GARCIN, *Lettres illustrées de Vincent van Gogh*, 3 vol., Ed. Textuel, París 2003.

ELISABETH HUBERTA VAN GOGH, *Van Gogh, recuerdos personales contados por su hermana*, Parsifal ediciones, Barcelona 1989.

INGO F. WALTHER, RAINER METZGER, *Vincent van Gogh. La obra completa, pintura*, 2 vol., Benedikt Taschen 1994.

KARL JASPERS, *Genio y locura*, Aguilar Ediciones, Madrid 1961.

LEO JANSEN, HANS LUIJTEN ET NIENKE BAKKER, *Les lettres, édition critique complète illustrée*, Ed. Actes Sud, 6 vol., Van Gogh Museum i Huygens Institute 2009.

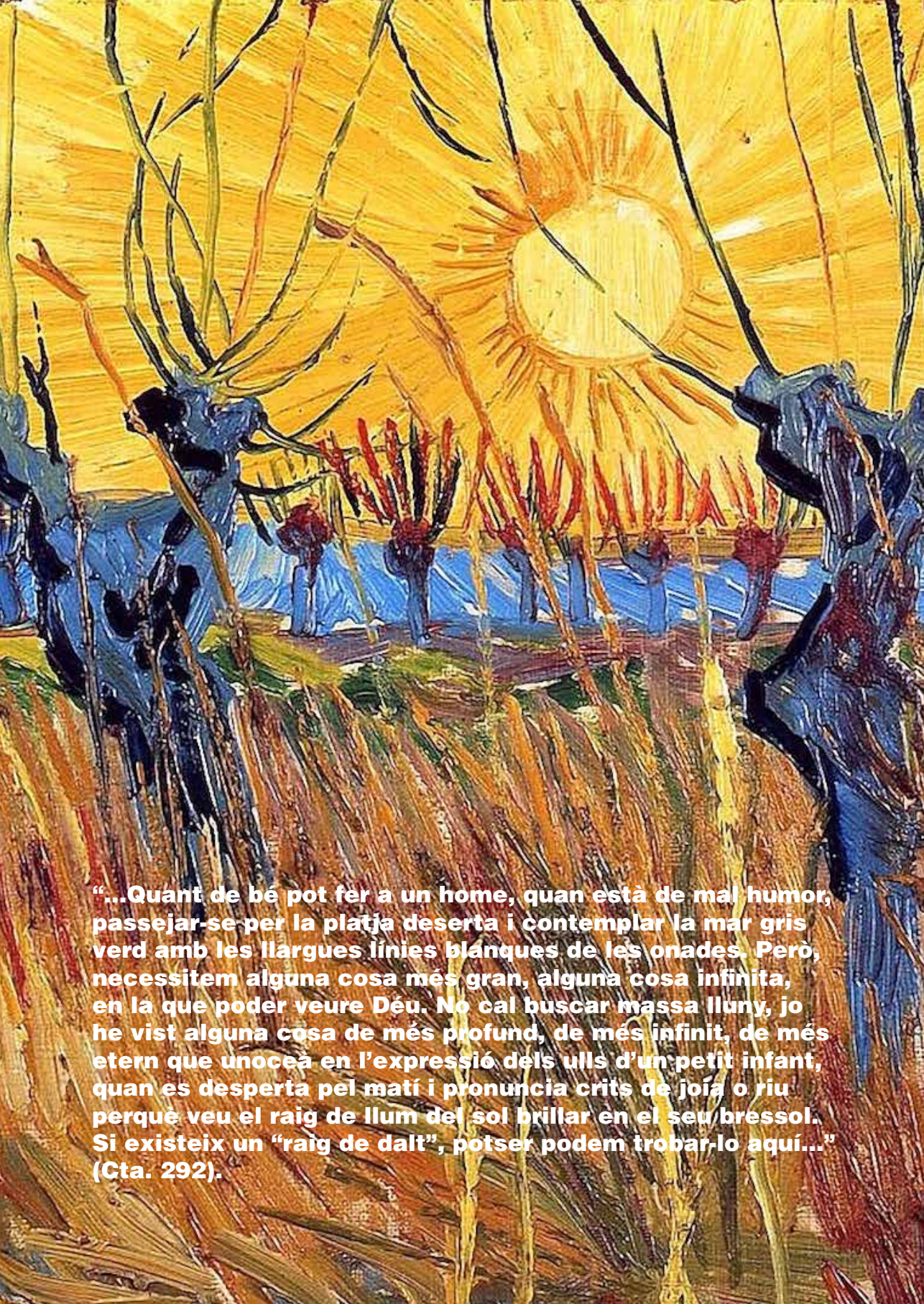
Millet – Van Gogh, Musée d’Orsay, París 1998-1999.

SJRAAR VAN HEUGTEN, *Vincent van Gogh, Les couleurs de la nuit*, Actes Sud 2009.

SØREN KIERKEGAARD, *Temor y Temblor*, Ed. Tecnos, Madrid 1987.

VINCENT VAN GOGH, *Lettres a Émile Bernard, Paul Gauguin*, París 1911.

**“...Quant de bé pot fer a un home, quan està de mal humor, passejar-se per la platja deserta i contemplar la mar gris verd amb les llargues línies blanques de les onades. Però, necessitem alguna cosa més gran, alguna cosa infinita, en la que poder veure Déu. No cal buscar massa lluny, jo he vist alguna cosa de més profund, de més infinit, de més etern que unocèa en l’expressió dels ulls d’un petit infant, quan es desperta pel matí i pronuncia crits de joia o riu perquè veu el raig de llum del sol brillar en el seu bressol. Si existeix un “raig de dalt”, potser podem trobar-lo aquí...”
(Cta. 292).**

**«...Entristit però sempre joiós...» (2Co
6,10)**